dr Marek Mrówczyński

Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

Autoreferat przygotowany został zgodnie z art. 18a ust. 1 w zw. z art. 16 ustawy z dnia 14.03.2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789) i z § 12 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Ministra nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19.01.2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. z 2018 r., poz. 261) w zw. z art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 3.07.2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1669 ze zm.), a także wzorem autoreferatu zamieszczonym na stronie internetowej Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów (data dostępu: 3.03.2019 r.).

I. Imię i nazwisko: Marek Mrówczyński

II. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

Studia odbyłem w latach 1986 – 1991 na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Uzyskałem tytuł zawodowy magistra prawa na podstawie pracy pt. „Problem zerwania i wygaśnięcia konkordatu między Polską a Stolicą Apostolską z 1925 roku". Praca ta zdobyła III miejsce w konkursie na najlepszą pracę magisterską na Wydziale Prawa i Administracji UMK w Toruniu w roku akademickim 1990/1991.

W latach 1991 – 1993 odbyłem etatową aplikację sądową w okręgu Sądu Okręgowego w Bydgoszczy, zakończoną zdaniem egzaminu sędziowskiego na ocenę dobrą. Z dniem 1.11.1993 r. zostałem mianowany asesorem sądowym. Dnia 3.11.1995 r. zostałem powołany do pełnienia obowiązków sędziego Sądu Rejonowego w Bydgoszczy. Urząd sędziego pełniłem do dnia 13.06.2009 r.

Stopień doktora nauk prawnych uzyskałem z mocy uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 12.12. 2000 r. na podstawie rozprawy pt. „Wyjawienie majątku w postępowaniu egzekucyjnym". Promotorem w przewodzie doktorskim był prof. dr hab. Kazimierz Lubiński, a recenzentami - dr hab.

Andrzej Marciniak, prof. Uniwersytetu Łódzkiego i dr hab. Henryk Dolecki, prof. Uniwersytetu Szczecińskiego.

III. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

W okresie od dnia 1.10.1991 r. do dnia 30.09.1994 r. byłem zatrudniony jako asystent na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W roku akademickim 1995/1996 prowadziłem zajęcia w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy. W latach 2001 – 2008 prowadziłem zajęcia w Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (później - Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy). Od dnia 1.10.2008 r. podjąłem pracę na stanowisku adiunkta na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Zajmowałem to stanowisko do dnia 31.12.2018 r., a od dnia 1.01.2019 r. jestem zatrudniony na tej uczelni w Instytucie Prawa, Administracji i Zarządzania na stanowisku starszego wykładowcy.

IV. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789)

a) tytuł osiągnięcia naukowego: monografia „Uczestnicy postępowania upadłościowego";

b) autor, tytuł publikacji, rok i miejsce wydania: Marek Mrówczyński, „Uczestnicy postępowania upadłościowego, Warszawa 2019, **wydawnictwo:** Wolters Kluwer, **recenzent wydawniczy:** dr hab. Łukasz Błaszczak, prof. nadzw. Uniwersytetu Wrocławskiego;

c) omówienie celu naukowego pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Cel naukowy

Podstawowym celem badawczym przyjętym w monografii pt. „Uczestnicy postępowania upadłościowego" było wnikliwe przeanalizowanie tytułowego zagadnienia, tym bardziej, że do tej pory problematyka ta nie doczekała się w nauce polskiej opracowania monograficznego. W postępowaniu upadłościowym każdy z jego podmiotów powinien zachować przewidzianą dla niego prawem pozycję. Naruszenie takiej pozycji podmiotu skutkowałoby podważeniem obowiązywania w tym postępowaniu zasady praworządności i nie mogłoby pozostać bez wpływu na realizację celów i funkcji tego postępowania[1].

[1] Por. K. Lubiński, Uczestnicy sądowego postępowania egzekucyjnego (artykuł recenzyjny pracy Janusza

Poczynienie prawidłowych ustaleń w tym zakresie rzutuje też na właściwe określenie praw i powinności uczestników postępowania upadłościowego.

Ponadto podjęcie problematyki uczestników postępowania upadłościowego jest uzasadnione m. in. tym, że rola i znaczenie tego postępowania tak znacząco wzrosły po przełomie ustrojowym w Polsce w 1989 roku. Od tego czasu powstała bogata literatura dotycząca wielu szczegółowych kwestii z zakresu zarówno materialnego prawa upadłościowego, jak i prawa postępowania upadłościowego. Jeśli chodzi o problematykę podmiotów postępowania upadłościowego, istnieje opracowanie monograficzne dotyczące organów tego postępowania[2], a z zakresu zagadnień uczestników tego postępowania opracowano monograficznie problematykę jednego z rodzajów tych uczestników, a mianowicie wierzyciela[3]. Brak opracowania ujmującego problematykę uczestników postępowania upadłościowego w sposób całościowy. Do tej pory w nauce polskiej powstały opracowania monograficzne problematyki uczestników sądowego postępowania egzekucyjnego[4] oraz uczestników postępowania nieprocesowego[5]. Problematyka uczestników postępowania upadłościowego doczekała się opracowania monograficznego w nauce niemieckiej[6].

Przystępując do badań obszernej problematyki uczestników postępowania upadłościowego staje się przed koniecznością skonfrontowania się z dwiema zasadniczymi trudnościami. Pierwsza z nich wiąże się z założonym kolektywnym charakterem postępowania upadłościowego oraz z daleko posuniętym zróżnicowaniem poszczególnych rodzajów uczestników tego postępowania. Druga trudność polega na niemożności ścisłego rozdzielenia kwestii procesowych od kwestii materialnoprawnych. Wynika to przede wszystkim z faktu, że uczestnikowi postępowania upadłościowego przypisać można określoną pozycję również z punktu widzenia prawa materialnego i z faktu istnienia przesłanek materialnoprawnych tego postępowania, ale także z innych okoliczności, stanowiących kwestię zarazem prawa postępowania i prawa materialnego, takich, jak: skutki prawne ogłoszenia upadłości, kreowanie przez syndyka stosunków prawnych odnoszących się

Jankowskiego „Uczestnicy sądowego postępowania egzekucyjnego"), Zagadnienia Egzekucji Sądowej w Polsce, nr II, Sopot 1994, s. 22.

[2] P. Pogonowski, *Organy postępowania upadłościowego*, Warszawa 2001.

[3] Na gruncie Prawa upadłościowego z 1934 r. powstało opracowanie W. Głodowskiego, *Pozycja prawna wierzyciela w postępowaniu upadłościowym*, Poznań 2002, natomiast na gruncie obecnie obowiązującej ustawy – praca M. Strus-Wołos, *Uprawnienia procesowe wierzycieli w postępowaniu upadłościowym,* Warszawa, 2011.

[4] J. Jankowski, *Uczestnicy sądowego postępowania egzekucyjnego*, Łódź 1992.

[5] P. Rylski, *Uczestnik postępowania nieprocesowego – zagadnienia konstrukcyjne*, Warszawa 2017.

[6] H. Hess M. Obermüller, *Die Rechtsstellung der verfahrensbeteiligten nach der Insolvenzordnung*, Heidelberg 1996.

do masy upadłości czy zaspokajanie roszczeń w toku właściwego postępowania upadłościowego. Oznacza to, że przy analizie statusu prawnego uczestników należy uwzględniać zarówno normy prawa postępowania upadłościowego, jak i normy prawa materialnego upadłościowego. Nadaje to pracy w pewnym zakresie charakter interdyscyplinarny.

Ustawodawca niektóre podmioty postępowania upadłościowego zakwalifikował *expressis verbis* jako uczestników tego postępowania. Rozstrzygnięcia wymaga jednak problem, czy do grupy uczestników postępowania upadłościowego zaliczyć należy inne jeszcze podmioty – takie, które wprost nie są w ten sposób kwalifikowane przez ustawodawcę. Otwiera się zatem pole do badań dogmatycznoprawnych, w ramach których należy ustalić ten krąg, ale też podjąć próbę określenia elementów konstytuujących pojęcie poszczególnych uczestników postępowania upadłościowego, a także ewentualną próbę sformułowania jednolitego pojęcia uczestnika tego postępowania. Powiązana z tym zagadnieniem jest kwestia określenia kryteriów uzyskania przez dane podmioty statusu (pozycji) uczestnika. Określenie pojęcia uczestnika postępowania upadłościowego wymaga oczywiście uwzględnienia również dotychczasowego dorobku nauki w zakresie pojęcia strony procesowej, uczestnika postępowania nieprocesowego oraz uczestnika postępowania egzekucyjnego. Na tę problematykę niejako nakłada się problem konieczności rozróżnienia – przyjmowanego do tej pory na gruncie innych rodzajów postępowania cywilnego - na uczestników działających w celu ochrony własnego prawa i działających nie w celu ochrony własnego prawa.

W ramach realizacji tego celu badawczego konieczna okazała się analiza przesłanek postępowania upadłościowego (zarówno materialnoprawnych, jak i procesowych) odnoszących się do uczestników postępowania upadłościowego oraz podjęcie problematyki naczelnych zasad postępowania cywilnego kształtujących status uczestników postępowania upadłościowego. Zaistniała też potrzeba właściwego sklasyfikowania uczestników postępowania upadłościowego i wyodrębnienia szczególnych cech ich statusu, głównie tych wynikających ze specyfiki tego postępowania.

Ponadto należało poczynić ustalenia w takich kwestiach szczegółowych, jak następstwo procesowe uczestników postępowania upadłościowego czy reprezentacja tych uczestników przez przedstawicieli.

Ustalenia zmierzające do realizacji celów badawczych podjęto na tle ogólniejszych rozważań o miejscu i znaczeniu postępowania upadłościowego w systemie postępowania cywilnego. Wymagało to jednak uprzedniego określenia miejsca prawa upadłościowego w systemie prawa. W ten sposób możliwe stało się zarazem określenie rodzajów norm prawnych wyznaczających status uczestników postępowania upadłościowego, Ponadto w celu wytyczenia zakresu badań należało także dokonać ustaleń co do pojęcia postępowania upadłościowego, co do systemu postępowania upadłościowego oraz struktury i ram czasowych tego postępowania. Niezbędna dla dalszych rozważań była próba zajęcia własnego stanowiska co do niejednolicie i nie zawsze jasno ujmowanej w dotychczasowych poglądach doktryny problematyki celów i funkcji postępowania upadłościowego. Z kolei konsekwencją celów i funkcji tego postępowania jest swoisty jego charakter.

Celom naukowym postawionym w opracowaniu podporządkowane zostały również zastosowane w nim metody badawcze. Dominuje w pracy metoda dogmatycznoprawna, przyjęta na ogół w tego rodzaju opracowaniach. Ponadto w stosunkowo szerokim zakresie w pracy znalazła zastosowanie metoda historycznoprawna, pomocna w określeniu genezy i rozwoju określonych rozwiązań i instytucji prawnych. Oprócz tego w niektórych wypadkach zastosowana została metoda prawnoporównawcza, Chodzi głównie o ustalenia prawnoporównawcze uwzględniające rozwiązania zawarte w systemach prawnych wybranych państw obcych. Miały one jedynie stworzyć tło do ustaleń o charakterze dogmatycznym dokonywanych na gruncie prawa polskiego i ułatwić dostrzeżenie i wyodrębnienie istotnych cech statusu uczestników postępowania upadłościowego na gruncie prawa polskiego.

Jeśli chodzi o podstawę źródłową opracowania, to wykorzystano przede wszystkim bogatą polską literaturę przedmiotu oraz orzecznictwo Sądu Najwyższego. Dorobek jednak judykatury tego sądu jest stosunkowo ograniczony z tej prostej przyczyny, że skarga kasacyjna w postępowaniu upadłościowym została *de lege lata* ograniczona do wyjątkowo wąskiego zakresu wypadków.

Konstrukcja pracy

Praca składa się – oprócz wstępu, wniosków końcowych i bibliografii – z czternastu rozdziałów. Jej konstrukcja dostosowana jest do przyjętych celów badawczych. Stosunkowo duża liczba rozdziałów pracy wynika z konieczności uprzedniego uwzględnienia w niej wielu

ogólniejszych zagadnień związanych z problematyką prawa upadłościowego oraz postępowania upadłościowego w celu podjęcia analizy i oceny tytułowego zagadnienia pracy.

Rozdział pierwszy stanowi punkt wyjścia do podjęcia zasadniczych badań problematyki uczestników postępowania upadłościowego. Oprócz kwestii miejsca prawa upadłościowego w systemie prawa zawiera on rozważania dotyczące wzajemnego stosunku pojęć postępowania upadłościowego i upadłości oraz analizę systemu postępowania upadłościowego, struktury i ram czasowych oraz celów i funkcji, a także charakteru tego postępowania.

Z kolei w rozdziale drugim dokonano ustaleń co do sposobu regulacji postępowania upadłościowego w obowiązującym prawie. Ustawodawca postanowił bowiem, że w kwestiach nieuregulowanych w Prawie upadłościowym do postępowania upadłościowego stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o procesie. Jednocześnie – z mocy przepisów szczególnych Prawa upadłościowego – odpowiednie zastosowanie mają niektóre inne przepisy tego kodeksu.

Rozdział trzeci zawiera analizę systemu podmiotów postępowania upadłościowego. Przeprowadzone w nim rozważania związane są z koniecznością wstępnego wyodrębnienia pojęcia uczestników postępowania upadłościowego z szerszego pojęcia podmiotów tego postępowania.

W rozdziale czwartym zawarto uwagi prawnoporównawcze co do instytucji uczestników postępowania upadłościowego w wybranych systemach prawnych państw obcych, a mianowicie Niemiec, Szwajcarii, Austrii, Francji i Anglii.

Rozdział piąty ma kluczowe znaczenie dla ogólnej problematyki uczestników postępowania upadłościowego, ponieważ przeanalizowano w nim kryteria decydujące o pojęciu i statusie poszczególnych rodzajów uczestników tego postępowania. Problematyka ta rozważana jest odrębnie w odniesieniu do postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości i w odniesieniu do właściwego postępowania upadłościowego, a także postępowania o uznanie orzeczenia o wszczęciu zagranicznego postępowania upadłościowego.

W rozdziale szóstym podjęta została analiza związana z klasyfikacją uczestników postępowania upadłościowego według kryterium realizowania w tym postępowaniu interesu własnego lub cudzego. Problematyka ta analizowana jest z uwzględnieniem kwestii

podmiotów posiadających legitymację publiczną (w szczególności prokuratora) oraz podmiotów posiadających legitymację prywatną.

W rozdziale siódmym – w zakresie niezbędnym dla dokonania dalszych ustaleń – zostały przeprowadzone rozważania dotyczące związku między problematyką uczestników postępowania upadłościowego a przedmiotem tego postępowania.

Rozdział ósmy poświęcony jest zdolności upadłościowej i legitymacji procesowej, czyli przesłankom materialnoprawnym odnoszącym się do uczestników postępowania upadłościowego. Rozdział dziewiąty natomiast - kwalifikacjom podmiotowym uczestników postępowania upadłościowego, czyli zdolności sądowej, zdolności procesowej i zdolności postulacyjnej wierzycieli, dłużnika (upadłego) oraz innych uczestników, jak również immunitetowi sądowemu i egzekucyjnemu dłużnika (upadłego). Rozdział dziesiąty dotyczy legitymacji uczestników postepowania upadłościowego do dokonywania czynności procesowych.

W rozdziale jedenastym podjęta została próba ustalenia zasad postępowania upadłościowego, które bezpośrednio wpływają na status jego uczestników.

Rozdział dwunasty dotyczy statusu prawnego poszczególnych rodzajów uczestników postępowania upadłościowego w obu jego stadiach. W rozdziale tym chodzi przede wszystkim o scharakteryzowanie uprawnień i powinności, które są swoiste dla postępowania upadłościowego.

Rozdział trzynasty dotyczy zagadnień następstwa procesowego uczestników zarówno w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości, jak i we właściwym postępowaniu upadłościowym.

Rozdział czternasty poświęcony jest kwestii reprezentacji uczestników przez ich przedstawicieli w obu stadiach postępowania upadłościowego.

We wnioskach końcowych podjęto próbę podsumowania szczegółowych rozważań zawartych w pracy.

Wnioski wypływające z przeprowadzonych badań

1. Jeśli chodzi o wnioski o charakterze bardziej ogólnym pracy, to już w rozdziale pierwszym zawarto konkluzję, że prawo upadłościowe nie jest autonomiczną gałęzią prawa.

Skoro tak, to należy w zakresie problematyki związanej z upadłością stosować wprost rozwiązania teoretyczne z zakresu tych gałęzi prawa, do których normy szeroko rozumianego prawa upadłościowego przynależą. Znaczenie fundamentalne mają w tym zakresie gałęzie w postaci prawa cywilnego materialnego i prawa postępowania cywilnego.

Z tego punktu widzenia uznać należy przynależność postępowania upadłościowego do systemu postępowania cywilnego. Wyróżnikiem (*differentia specifica*) postępowania upadłościowego jest jego przedmiot w postaci sprawy upadłościowej. Analiza pojęcia sprawy upadłościowej – jako szczególnego rodzaju sprawy cywilnej - pozwoliła określić zakres przedmiotowy postępowania upadłościowego.

2. Z kolei dalsze badania pozwoliły określić system postępowania upadłościowego, jego swoistą strukturę i ramy czasowe tego postępowania. Struktura postępowania upadłościowego rzutuje na status jego uczestników. W postępowaniu tym wyróżnia się zasadniczo dwa stadia, a mianowicie postępowanie w przedmiocie ogłoszenia upadłości i właściwe postępowanie upadłościowe. W ramach tego drugiego postępowania mamy do czynienia z zasadniczo równoległym przebiegiem różnych zespołów czynności (zmierzających co do zasady do zaspokojenia wierzycieli). W strukturze właściwego postępowania upadłościowego wyodrębniono w pracy główne nurty, czyli w gruncie rzeczy pewne zespoły czynności tego postępowania. Składają się na nie: ustalanie wierzytelności. likwidacja masy upadłości, podział funduszów masy. Te nurty są obligatoryjne, z wyjątkiem odrębnego postępowania wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, w którym to postępowaniu nie jest konieczny podział funduszów masy upadłości, natomiast zasadniczym nurtem tego postępowania jest postępowanie oddłużeniowe.

Uwzględniając podział postepowania upadłościowego na dwa stadia wyodrębniono w pracy uczestników postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości oraz uczestników właściwego postępowania upadłościowego. Ponadto wyodrębniono uczestników postępowań incydentalnych toczących się w ramach postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości i w ramach właściwego postępowania upadłościowego.

Z innego punktu widzenia, tj. uwzględniając elementy tworzące system postępowania upadłościowego, wyodrębniono uczestników ogólnego postępowania upadłościowego, uczestników odrębnych postępowań upadłościowych i dodatkowo – uczestników postepowania o uznanie o orzeczenia o wszczęciu zagranicznego postępowania upadłościowego.

Z kolei uwzględniając budowę samego tylko właściwego postępowania upadłościowego przeanalizowano kwestie uczestników zespołów działań konstytuujących główne nurty właściwego postępowania upadłościowego i uczestników postępowań incydentalnych.

3. Jeśli chodzi o cele i funkcje postępowania upadłościowego, dotychczasowe poglądy formułowane w nauce prawa i postępowania upadłościowego uznano w pracy – po ich szczegółowej analizie – za niewystarczające na potrzeby opracowania. Z tego powodu przyjęto w pracy, że cele i funkcje postępowania upadłościowego należy określać przez pryzmat celów i funkcji całego postępowania cywilnego.

Funkcja ochronna postępowania upadłościowego odnosi się do interesów zarówno poszczególnych wierzycieli, ogółu wierzycieli, jak i dłużnika (upadłego), a także w pewnym zakresie - do interesu ogólnego. Nie pozostaje to bez wpływu na ustalenia dotyczące katalogu i sytuacji prawnej uczestników postępowania upadłościowego.

Ustalenia w przedmiocie celów i funkcji postępowania upadłościowego pozwoliły na uznanie, że z założenia w postępowaniu upadłościowym występują podmioty osobiście zainteresowane wynikiem tego postępowania. Przeciwstawić im należy podmioty niezainteresowane wynikiem tego postępowania, wśród których są podmioty, których sfery prawnej w pewnym tylko zakresie dotyczy postępowanie. Chodzi w tym wypadku o uczestników postępowań incydentalnych, które prowadzone są w ramach poszczególnych stadiów postępowania upadłościowego.

4. Dalsze rozważania doprowadziły do wniosku, że jako uczestnik postępowania upadłościowego może być traktowany wyłącznie podmiot uprawniony do dokonywania czynności w postępowaniu upadłościowym we własnym imieniu. Przy tym nie może chodzić o podmiot będący organem tego postępowania. Katalog podmiotów, które powinny być brane pod uwagę przy określaniu kręgu uczestników postępowania upadłościowego, nie jest – jak wskazują ustalenia prawnoporównawcze – swoisty tylko dla polskiego systemu prawnego.

W postępowaniu upadłościowym realizowane są zróżnicowane interesy licznych uczestników, nie można jednoznacznie wyodrębnić przeciwstawnych sobie interesów. Z tego punktu widzenia brak zdecydowanych argumentów za posługiwaniem się pojęciem stron tego postępowania.

5. Pojęcie uczestnika postępowania upadłościowego wyznaczają dwa kryteria. Pierwsze z nich polega na tym, że z mocy konkretnego przepisu dany podmiot zostaje *expressis verbis* zakwalifikowany jako uczestnik postępowania upadłościowego. Istotą drugiego kryterium jest to, że – pomimo braku wyraźnego zakwalifikowania danego podmiotu jako uczestnika przez normę prawną – następuje przyznanie mu przez ustawę pewnego zakresu uprawnień lub obciążenie ciężarami albo obowiązkami, wskazujące na to, że podmiot ten może we własnym imieniu dokonywać określonych czynności procesowych w postępowaniu upadłościowym.

Tak więc katalog uczestników postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości obejmuje podmioty wprost tak zakwalifikowane w ustawie (wnioskodawca, dłużnik, w niektórych postępowaniach odrębnych także wskazani w przepisach uczestnicy z mocy prawa) oraz – wyjątkowo – podmioty, którym przyznana została legitymacja do wnoszenia środków zaskarżenia. Jeśli chodzi o pojęcie uczestnika postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości, to uczestnikiem tym jest: a) podmiot, który we własnym imieniu składa wniosek o ogłoszenie upadłości w stosunku do innego podmiotu lub w stosunku do siebie; b) podmiot, przeciwko któremu taki wniosek jest skierowany, o ile to nie on sam jest wnioskodawcą; c) inny podmiot, którego uczestnictwo w postępowaniu wynika z przepisu szczególnego. Uzyskanie statusu uczestnika następuje w sposób analogiczny jak w postępowaniu procesowym, a zatem – w wypadku wnioskodawcy - poprzez postawienie siebie w tej pozycji (wyjątek dotyczy uczestników z mocy prawa). Dłużnik – w szczególności występujący jako wnioskodawca – jest uczestnikiem obligatoryjnym tego postępowania. Incydentalnie status uczestnika postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości uzyskują organy tego postępowania w postaci tymczasowego nadzorcy sądowego lub zarządcy przymusowego.

We właściwym postępowaniu upadłościowym kwestia stosowania obu wyodrębnionych wyżej kryteriów określenia pojęcia i katalogu uczestników jest o wiele bardziej złożona niż w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości. Na mocy pierwszego z wyróżnionych kryteriów, tj. wyraźnych przepisów Prawa upadłościowego, można jedynie stwierdzić, że uczestnikami (co do zasady obligatoryjnymi) właściwego postępowania upadłościowego są wierzyciele i upadły. Stwierdzenie to nie daje jeszcze odpowiedzi na pytanie, kto jest uczestnikiem występujących w ramach tego stadium poszczególnych zespołów działań czy postępowań, które są zróżnicowane pod względem swojego charakteru i zadań. W tych wypadkach uczestników postępowania należy

wyodrębnić przy zastosowaniu wyłącznie drugiego kryterium, czyli brzmienia konkretnych przepisów, z których wynikają uprawnienia lub powinności określonych podmiotów, niebędących organami postępowania. Wystarczające jest, że czynności takiego podmiotu w znaczący sposób wpływają na bieg tego postępowania. W zależności zatem od tego, z którym zespołem czynności lub z którym postępowaniem incydentalnym mamy do czynienia, uczestnikami są – oczywiście oprócz upadłego – przede wszystkim: zgromadzenie wierzycieli, rada wierzycieli, poszczególni wierzyciele, wnioskodawca żądający wyłączenia przedmiotu z masy upadłości, podmiot, wobec którego ma nastąpić uznanie za bezskuteczną czynności dokonanej przez dłużnika z pokrzywdzeniem wierzycieli, uczestnik aukcji lub przetargu, nabywca składników masy upadłości, a wyjątkowo poszczególni członkowie rady wierzycieli czy nawet organ postępowania, którym jest syndyk masy upadłości, jak np. w postępowaniu o ustalenie jego wynagrodzenia. Ponadto w niektórych postępowaniach odrębnych (tj. w postępowaniu wobec banków hipotecznych, postępowaniu wobec zakładów ubezpieczeń, postępowaniu wobec emitentów obligacji) uczestnikiem postępowania jest kurator, pełniący w tych postępowaniach swoistą rolę. Z kolei w postępowaniu odrębnym wobec zakładów ubezpieczeń i zakładów reasekuracji pojawia się uczestnik z mocy prawa w postaci Komisji Nadzoru Finansowego.

O uzyskaniu statusu uczestnika decyduje we właściwym postępowaniu upadłościowym kryterium analogiczne jak w postępowaniu procesowym (w wypadku zgłaszania wierzytelności, w wypadku inicjowania dochodzenia innych roszczeń), w niektórych wypadkach - kryteria formalne wynikające z przepisów szczególnych Prawa upadłościowego; w innym jeszcze wypadku – kryterium to wynika z prawa materialnego (dotyczy to tzw. wierzycieli w stosunku do masy upadłości), a wyjątkowo występuje nawet uczestnictwo z mocy prawa. W wypadku upadłego istnieje z kolei kryterium formalne w postaci wydania przez sąd postanowienia o ogłoszeniu upadłości. Uzyskanie statusu uczestnika postępowania przez uczestników takich, jak podmioty biorące udział w aukcji czy przetargu, nabywcy licytacyjni, kuratorzy w niektórych postępowaniach odrębnych wyznaczają kryteria procesowe.

6. Rozwijając wnioski dotyczące pojęcia uczestnika w tym stadium postępowania, można powiedzieć, że o ile nie budzi wątpliwości pojęcie upadłego (upadłym jest bowiem podmiot, od którego dochodzi się zaspokojenia w postępowaniu upadłościowym), o tyle pojęcie wierzyciela-uczestnika postępowania upadłościowego jest wyraźnie niejednolite. Wierzycielem-uczestnikiem tego postępowania jest zarówno podmiot zgłaszający

wierzytelność na swoją rzecz (twierdzący, że mu ona przysługuje), jak i podmiot, którego uprawnienie do zaspokojenia jego wierzytelności z masy upadłości jest już ustalone (czy to na liście wierzytelności, czy też nawet bez umieszczenia wierzytelności na liście). Możliwe więc okazuje się stosowanie szerokiego pojęcia wierzyciela-uczestnika w znaczeniu materialnym. Obejmowałoby ono każdy podmiot poszukujący na swoją rzecz zaspokojenia wierzytelności w postępowaniu upadłościowym. Należy przy tym mieć na uwadze, że każda próba definicji wierzyciela w postępowaniu upadłościowym (jak w art. 189 Prawa upadłościowego) ujawnia też problem terminologiczny, wynikający z tego, że termin „wierzyciel" używany jest w przepisach i w nauce również w drugim znaczeniu, a mianowicie w znaczeniu przyjętym na gruncie prawa materialnego, gdzie oznacza podmiot uprawniony w stosunku zobowiązaniowym.

Nie są objęte wskazanym pojęciem wierzyciela-uczestnika podmioty dochodzące w postępowaniu upadłościowym roszczeń innych niż wierzytelności (kwalifikowane często w literaturze z użyciem terminu „osoba trzecia"). Mogą one ewentualnie być kwalifikowane jako wierzyciele-uczestnicy w znaczeniu materialnym jedynie przy zastrzeżeniu użycia tego terminu w znaczeniu najszerszym, tj. obejmującym wszystkie osoby dochodzące roszczeń materialnoprawnych we właściwym postępowaniu upadłościowym.

7. Ze względu na przyznanie przez ustawę własnych uprawnień procesowych w toku właściwego postępowania upadłościowego podmiotom kwalifikowanym w nauce jako organy wierzycieli, tj. zgromadzeniu wierzycieli i radzie wierzycieli, podmioty te zaliczyć należy do uczestników postępowania upadłościowego. Specyfika tych uczestników polega na tym, że nie mają oni odpowiednika w innych rodzajach postępowania cywilnego z wyjątkiem postępowania restrukturyzacyjnego.

8. Poza tym – jak wspomniano - wyróżnić należy uczestników postępowań incydentalnych toczących się w ramach postępowania upadłościowego. Przeważnie chodzi o postępowania incydentalne dotyczące sfery prawnej danego podmiotu. Podmioty te uzyskują status uczestnika takiego postępowania albo z mocy własnej czynności, do której uprawniają ich przepisy, albo z mocy czynności innego uczestnika lub organu postępowania upadłościowego. Wymaga zwrócenia uwagi, że takim incydentalnym uczestnikiem może być organ postępowania, którym jest syndyk (dotyczy to również tymczasowego nadzorcy sądowego i zarządcy przymusowego).

9. W sumie pojęcie uczestników postępowania upadłościowego nie jest jednolite w tym sensie, że inaczej kształtuje się w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości, a inaczej we właściwym postępowaniu upadłościowym. Na dodatek w wypadku wierzyciela różnicuje się ono jeszcze na gruncie właściwego postępowania upadłościowego. Uwzględniając tę okoliczność, jak również ze względu na wielość uczestników postępowania upadłościowego (w postaci m.in.: wierzycieli, dłużnika czy też upadłego, podmiotów dochodzących innych roszczeń, zgromadzenia wierzycieli, rady wierzycieli, nabywców w toku aukcji lub przetargu), dochodzi się do wniosku, że sformułowanie jednolitego pojęcia uczestnika postępowania upadłościowego nie jest w ogóle możliwe. Drugim argumentem na rzecz trafności tej tezy jest kwestia uczestników tego postępowania w znaczeniu tylko formalnym.

10. Ustawodawca ani w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości, ani we właściwym postępowaniu upadłościowym nie wprowadził zasady, że uczestnikiem postępowania upadłościowego może zostać każdy zainteresowany.

11. Odrębną kwestią jest pojęcie uczestników postępowania o uznanie orzeczenia o wszczęciu zagranicznego postępowania upadłościowego. Pojęciem tym objęci są: dłużnik i zarządca zagraniczny, a w dalszym toku tego postępowania – również wierzyciele. Kryterium uzyskania przez te podmioty statusu uczestników tego postępowania ma charakter formalny, czyli dłużnik i zarządca zagraniczny uzyskują ten status z chwilą złożenia wniosku o wszczęcie tego postępowania, a wierzyciele – z chwilą dokonania zgłoszenia wierzytelności.

12. Istotną cechą struktury podmiotowej postępowania upadłościowego jest to, że charakteryzuje się ona pewną dynamiką – przede wszystkim w drugim swoim stadium. W ciągu niemal całego bowiem tego stadium dokonywane mogą być ciągle nowe zgłoszenia wierzytelności przez kolejnych wierzycieli. Z kolei wierzyciel, który wierzytelności nie zgłosił i którego wierzytelność w związku z tym nie została uznana na liście, może zostać uczestnikiem postępowania upadłościowego nawet dopiero na etapie postępowania oddłużeniowego, po ustaleniu planu spłaty, a nawet już na koniec tego postępowania, składając zażalenie na postanowienie o stwierdzeniu wykonania planu spłaty i umorzeniu zobowiązań upadłego. Podmioty zgłaszające wierzytelności tracą status wierzycieli-uczestników postępowania, jeżeli ich wierzytelności nie zostaną uznane na liście. Wierzyciel, którego wierzytelność została prawomocnie uznana na liście wierzytelności, może jeszcze w toku postępowania upadłościowego utracić swój status wierzyciela-uczestnika, jeżeli

dojdzie już do całkowitego zaspokojenia jego wierzytelności albo np. jeżeli dokona zbycia wierzytelności. Z kolei konkretny uczestnik może być tylko uczestnikiem określonego postępowania incydentalnego, jak np. postępowania o wyłączenie z masy upadłości, postępowania o uznanie czynności za bezskuteczną wobec masy upadłości, a tym samym nie jest uczestnikiem całego właściwego postępowania upadłościowego.

13. W postępowaniu upadłościowym – tak jak i w innych rodzajach sądowego postępowania cywilnego – występują nie tylko uczestnicy realizujący własny interes, ale też tacy, którzy realizują interes cudzy. Stąd właśnie przyjmować należy podział na uczestników postępowania upadłościowego w znaczeniu materialnym i uczestników postępowania upadłościowego w znaczeniu formalnym. Podział ten niejako nakłada się na wcześniej przyjętą w pracy klasyfikację na uczestników postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości i uczestników właściwego postępowania upadłościowego. Co do uczestników w znaczeniu formalnym, kwestia ta ma istotne znaczenie w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości ze względu na rozbudowany ustawowy katalog podmiotów uprawnionych do składania wniosku o ogłoszenie upadłości dłużnika, niedziałających w celu ochrony własnego prawa podmiotowego. Z drugiej strony należy mieć na uwadze to, że – zgodnie z art. 3 Prawa upadłościowego – postępowanie uregulowane ustawą może być wszczęte tylko na wniosek złożony przez podmioty określone w ustawie. Oznacza to wyłączenie legitymacji prokuratora i podmiotów działających na prawach prokuratora do składania wniosku o ogłoszenie upadłości dłużnika. Natomiast – jak wynika z przeprowadzonych w pracy szczegółowych rozważań – nie wyklucza to możliwości wzięcia przez prokuratora (i podmioty działające na prawach prokuratora) udziału w toczącym się postępowaniu na zasadach ogólnych, a więc zasadach wynikających z odpowiedniego zastosowania Kodeksu postępowania cywilnego.

Udział w postępowaniu upadłościowym podmiotów posiadających legitymację prywatną, a występujących na rzecz wierzyciela lub podmiotu dochodzącego roszczenia innego niż wierzytelność (tj. udział np. zarządcy egzekucyjnego nieruchomości, kuratora spadku, wykonawcy testamentu) w zasadzie nie był do tej pory przedmiotem analiz w nauce. Według ustaleń dokonanych w pracy podmioty te mogą brać udział w postępowaniu upadłościowym jako jego uczestnicy w znaczeniu formalnym.

Za uczestników w znaczeniu formalnym uznać trzeba też innych uczestników niedziałających w celu ochrony swojego interesu prawnego.

14. Podmiotowa przesłanka postępowania cywilnego, jaką jest legitymacja procesowa, wynika ze związku zachodzącego między uczestnikiem postępowania a przedmiotem tego

postępowania. Z tego powodu dokonano w pracy niezbędnych ustaleń w kwestii przedmiotu postępowania upadłościowego, a więc kwestii, której do tej pory poświęcono jedynie nieliczne i lakoniczne wypowiedzi. W wyniku tych ustaleń stwierdzić należy, że przedmiot postępowania upadłościowego jest zróżnicowany. Inny jest w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości, a inny we właściwym postępowaniu upadłościowym. W pierwszym stadium postępowania upadłościowego przedmiotem tego postępowania jest roszczenie procesowe w postaci roszczenia o ogłoszenie upadłości. W drugim stadium postępowania upadłościowego występuje zróżnicowanie przedmiotu tego postępowania w zależności od konkretnego zespołu działań czy konkretnego postępowania incydentalnego. W samym tylko postępowaniu co do ustalenia listy wierzytelności w wypadku każdego ze zgłoszeń wierzytelności mamy do czynienia z odrębnym roszczeniem procesowym. Z kolei w ramach postępowań incydentalnych kategoria pojęciowa roszczenia procesowego ma zastosowanie, jeżeli dane postępowanie incydentalne jest wszczynane na wniosek. Natomiast jeżeli chodzi o zespół czynności obejmujący postępowanie likwidacyjne oraz zaspokajanie roszczeń, to przedmiotem tym jest likwidacja masy upadłości w celu zaspokojenia roszczeń.

W kwestii samej legitymacji procesowej w pracy przyjęto, że w postępowaniu upadłościowym ta przesłanka materialnoprawna – której pojęcie wypracowano w nauce postępowania cywilnego przede wszystkim na potrzeby procesu – ma w pełni zastosowanie w obu stadiach postępowania. Jeśli chodzi o podmioty uprawnione do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości dłużnika w pracy przeanalizowano problematykę podmiotów mających legitymację materialną, jak również tych, których legitymacja jest tylko formalna. Uwzględniono przy tym okoliczność, że pewne podmioty są tylko uprawnione do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, a inne jednocześnie uprawnione i obowiązane.

15. Zdolność upadłościowa jest – podobnie jak legitymacja procesowa – przesłanką podmiotową postępowania upadłościowego o charakterze materialnoprawnym. Jak wykazano w toku szczegółowych rozważań, nie ma podstaw do zaliczania jej do przesłanek procesowych. Przede wszystkim pierwsze stadium postępowania upadłościowego służy dopiero ustaleniu, czy może być ogłoszona upadłość, czemu sąd daje wyraz w orzeczeniu merytorycznym kończącym to stadium postępowania; z tej przyczyny zdolność upadłościowa nie może być przesłanką prowadzenia tego postępowania. Poza tym gdyby uznać, że w wypadku dłużnika zdolność upadłościowa wchodzi w miejsce zdolności sądowej, ewentualne pomyłkowe ogłoszenie przez sąd upadłości podmiotu nieposiadającego zdolności upadłościowej prowadziłoby do kwalifikowanych skutków procesowych. Mianowicie trzeba

by konsekwentnie przyjmować, że całe postępowanie upadłościowe jest postępowaniem dotkniętym nieważnością.

16. Uczestników postępowania upadłościowego dotyczą przesłanki procesowe zdolności sądowej, zdolności procesowej i zdolności postulacyjnej. Jednak w regulacji dotyczącej właściwego postępowania upadłościowego pojawiają się w zakresie przesłanek procesowych istotne modyfikacje w stosunku do zasad ogólnych. Mianowicie sam fakt utraty zdolności sądowej lub procesowej przez wierzyciela albo powstanie w składzie organów jednostki organizacyjnej będącej wierzycielem braku uniemożliwiającego działanie nie ma wpływu na bieg postępowania. Z drugiej strony przepisy Prawa upadłościowego pozwalają w razie braku zdolności procesowej wierzyciela lub upadłego na ustanowienie kuratora specjalnie dla potrzeb postępowania upadłościowego. W doktrynie prawa upadłościowego do tej pory nie zajmowano się szerzej immunitetem sądowym i egzekucyjnym dłużnika (upadłego). W toku przeprowadzonych rozważań wykazano, że pomimo braku przepisów w tej kwestii w Prawie upadłościowym, przesłanka ta ma w postępowaniu upadłościowym zastosowanie.

17. W postępowaniu upadłościowym odrębnych analiz wymaga kwestia legitymacji uczestników do dokonywania czynności procesowych. Jest tak ze względu na wielość uczestników i ich zróżnicowanie oraz wielość postępowań składających się (obligatoryjnie lub fakultatywnie) na właściwe postępowanie upadłościowe. Legitymacja ta może wynikać z brzmienia przepisu; jeżeli brak takiego przepisu – należy kierować się tym, czy dany zespół działań czy też dane postępowanie incydentalne dotyczy sfery prawnej danego uczestnika.

18. Zagadnieniu zasad postępowania upadłościowego nie poświęcono w nauce do tej pory pogłębionych rozważań. Skoro postępowanie upadłościowe jest rodzajem postępowania cywilnego, muszą mieć w nim zastosowanie naczelne zasady tego postępowania. Należy przyjąć założenie, że na status uczestników wpływają przede wszystkim te naczelne zasady postępowania cywilnego, które są dla niego charakterystyczne, a więc zasada dyspozycyjności i zasada kontradyktoryjności. Zakres zastosowania tych zasad w postępowaniu upadłościowym można określić dzięki wcześniejszym ustaleniom w kwestii celów i funkcji postępowania upadłościowego oraz w kwestii jego charakteru, który jest rozpoznawczo-wykonawczy.

Zakres zastosowania w postępowaniu upadłościowym zasady dyspozycyjności oraz zasady kontradyktoryjności jest więc różny w zależności od stadium postępowania. Natomiast w stadium właściwego postępowania upadłościowego zależy od tego, z którym zespołem czynności mamy do czynienia. W postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości zasada

dyspozycyjności ma zastosowanie w odniesieniu do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Nie dotyczy to jednak składania wniosku przez podmiot, który jest przez ustawę nie tylko uprawniony, ale też obowiązany do złożenia takiego wniosku w razie wystąpienia podstaw ku temu. We właściwym postępowaniu upadłościowym zasada dyspozycyjności przejawia się przede wszystkim w możliwości dokonywania przez wierzycieli zgłoszeń wierzytelności, a także w możliwości ich cofania, rozszerzania i ograniczania.

Jeśli chodzi o zasadę kontradyktoryjności, to przyjąć trzeba, że w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości znajduje ona swój wyraz w tym, że okoliczności uzasadniające wniosek o ogłoszenie upadłości powinny być przez wnioskodawcę uprawdopodobnione. Jeśli wnioskodawcą jest wierzyciel, a dłużnik zaprzecza istnieniu wierzytelności, nie wykazując jednak, że wierzytelność ma w całości charakter sporny i że spór zaistniał między stronami przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości, wierzyciel powinien udowodnić swą wierzytelność na ogólnych zasadach. Z całokształtu przepisów regulujących to stadium postępowania oraz celów i funkcji postępowania upadłościowego wynika, że zasada kontradyktoryjności nie ma w tym postępowaniu zastosowania w czystej postaci, lecz z odstępstwami na rzecz działania przez sąd z urzędu, w szczególności w zakresie ustalania i uwzględniania podstaw negatywnych ogłoszenia upadłości i w zakresie dotyczącym postępowania zabezpieczającego. We właściwym postępowaniu upadłościowym ściśle rozumiana zasada kontradyktoryjności rządzi postępowaniem w przedmiocie ustalenia listy wierzytelności, przy czym w najpełniejszym zakresie – w wypadku, gdy złożony zostaje sprzeciw od listy wierzytelności. Znajduje ona też pełne zastosowanie w postępowaniu o wyłączenie przedmiotu lub prawa z masy upadłości.

Charakterystyczna dla postępowania upadłościowego jest zasada optymalizacji, czyli zasada wykorzystania majątku niewypłacalnego dłużnika do zaspokojenia wierzycieli w jak najwyższym stopniu. Zasada ta odnosi się nie tylko do postępowania, ale też do płaszczyzny materialnoprawnej. Realizuje ona przede wszystkim interes wierzycieli, choć nie znajduje bezpośredniego wyrazu w ich uprawnieniach w toku postępowania.

Jeżeli chodzi o zasadę równości uczestników postępowania, to pełen jej zakres jest realizowany w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości. Nie ma ona pełnego zastosowania we właściwym postępowaniu upadłościowym. Po pierwsze, ze względu na uwzględnianie określonych wierzytelności na liście wierzytelności z urzędu. Po drugie – w relacji między wierzycielami a upadłym – w tych częściach tego postępowania, które mają charakter wykonawczy. Wyrazem tych ograniczeń jest możliwość podejmowania decyzji

istotnych dla przebiegu postępowania przez organy wierzycieli. Zasadniczo natomiast uczestnikom tego postępowania zapewnione jest prawo do wysłuchania oraz dostęp do środków zaskarżenia i środków zbliżonych do środków zaskarżenia, jak np. zarzuty na opis i oszacowanie. Zasada równości realizowana jest też poprzez system doręczeń i obwieszczeń oraz unormowania dotyczące dokonywania przez sąd i sędziego komisarza pouczeń. Odstępstwem od zasady równości – zarówno na płaszczyźnie postępowania, jak i na płaszczyźnie materialnoprawnej – jest uprzywilejowanie niektórych wierzycieli w zaspokajaniu należności.

19. Jeśli chodzi o ustalenia w kwestii statusu (rozumianego jako sytuacja prawna) poszczególnych rodzajów uczestników w postępowaniu upadłościowym, to w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości status wnioskodawcy będącego wierzycielem i status innego wnioskodawcy niebędącego dłużnikiem jest zbliżony. Jednak wierzyciel, oprócz uprawdopodobnienia innych okoliczności uzasadniających wniosek, powinien uprawdopodobnić również swoją wierzytelność.

Status samego dłużnika w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości jest różny w zależności od tego, czy jest on wnioskodawcą, czy też wniosek przeciwko niemu kieruje inny wnioskodawca.

Natomiast status uczestników właściwego postępowania upadłościowego jest wyjątkowo zróżnicowany. Podmioty te można analizować z punktu widzenia interesu w postępowaniu, ale też należy zwrócić uwagę na to, że różny jest zakres ich styczności z postępowaniem oraz zakres wpływu na tok i wynik postępowania. W ramach samych tylko podmiotów uprawnionych do zaspokojenia z masy upadłości udział jednych spośród nich jest w założeniu szeroki, innych – ma charakter szczątkowy, ograniczony do pewnych tylko uprawnień i ciężarów

Jeżeli chodzi o wierzycieli, wyjściowym podziałem musi być podział na wierzycieli, których status wyznaczają zasady ogólne, i wierzycieli o szczególnym statusie. Dopiero na tle tej ogólnej klasyfikacji uwzględniać trzeba podziały według kryteriów szczegółowych, takie jak podział na wierzycieli w stosunku do upadłego i wierzycieli w stosunku do masy upadłości czy na wierzycieli wyłącznie osobistych i wierzycieli posiadających zabezpieczenia rzeczowe.

Wierzycieli można podzielić na różne ich rodzaje ze względu na różnice w uprawnieniach wynikające ze względów przedmiotowych lub podmiotowych. Różnice te

dotyczą sposobu dochodzenia wierzytelności, sposobu zaspokajania lub samej tylko kategorii zaspokajania. Niektórzy z tych wierzycieli są uprzywilejowani. Pozycja innych wierzycieli jest z kolei słabsza w porównaniu z pozycją ogółu wierzycieli.

Jeśli chodzi o wierzycieli, konieczne okazało się poświęcenie w pracy odrębnych rozważań m. in. wierzycielom uprzywilejowanym ze względu na charakter wierzytelności, wierzycielom o szczególnym statusie ze względu na ich cechy podmiotowe (małżonek upadłego, jego krewni i powinowaci, wierzycielom powiązanym z upadłym interesami lub będącym jego reprezentantami), wierzycielom posiadającym wierzytelności zabezpieczone rzeczowo lub powierniczo, wierzycielom zagranicznym.

Zarówno w odniesieniu do wierzycieli, jak i w odniesieniu do upadłego można dokonać podziału uprawnień i ciężarów na takie, które występują w każdym postępowaniu cywilnym, takie, które występują w każdym postępowaniu charakterze wykonawczym i wreszcie te charakterystyczne dla postępowania upadłościowego (i ewentualnie restrukturyzacyjnego).

Charakterystyczne dla postępowania upadłościowego jest występowanie w jego toku nie tylko uprawnień i ciężarów, ale też określonych przepisami obowiązków; dotyczy to upadłego. Chodzi o takie powinności, którym upadły musi się podporządkować pod rygorem zastosowania wobec niego określonych sankcji. Stąd wniosek, że na gruncie postępowania upadłościowego (i prawa postępowania upadłościowego) należy ściśle rozróżniać ciężary i obowiązki procesowe. Wspomniane obowiązki upadłego zostały w pracy poddane szczegółowej analizie.

Status upadłego podlega modyfikacjom w niektórych postępowaniach odrębnych. Z tego względu można mówić o upadłych szczególnego rodzaju. Upadłym, którego status jest szczególny, jest przede wszystkim upadły będący osobą fizyczną nieprowadzącą działalności gospodarczej.

Zgromadzenie wierzycieli i rada wierzycieli – mimo, że są uczestnikami (fakultatywnymi) całego właściwego postępowania upadłościowego – nie mogą podejmować wszelkich czynności w postępowaniu dopuszczalnych w danym stanie sprawy, lecz mają uprawnienia ściśle określone w przepisach. W pracy przeanalizowano nie tylko uprawnienia, sposób i charakter działania tych uczestników, ale też ich powiązania z innymi podmiotami postępowania. Ponadto dokonano ustaleń w zakresie statusu prawnego członka rady wierzycieli i zastępcy członka rady wierzycieli.

Biorąc pod uwagę fakt, że zaliczeniu do uczestników właściwego postępowania upadłościowego podlegają również zgromadzenie wierzycieli i rada wierzycieli, można dokonać podziału ogółu uczestników tego postępowania na indywidualnych (działających pojedynczo) i kolegialnych.

Wśród uczestników postępowania upadłościowego zasadniczo nierealizujących swojego interesu znajdują się tacy, których udział w postępowaniu pozwala zgromadzić fundusze masy upadłości czy też chronić masę upadłości i których wpływ na tok i wynik postępowania – pomimo znikomego zakresu styczności z czynnościami postępowania – może być znaczący. Są też tacy uczestnicy, którzy tylko wspomagają dążenia innych uczestników postępowania. Należą do nich szczególne rodzaje kuratorów, specyficzne dla odrębnych postępowań upadłościowych. Ci kuratorzy działają we własnym imieniu, lecz w interesie wierzycieli.

Generalnie jeśli chodzi o zakres styczności z postępowaniem upadłościowym, niektórzy uczestnicy biorą udział w całym postępowaniu, inni tylko w określonym jego stadium lub określonej części właściwego postępowania upadłościowego, czy tylko w postępowaniu incydentalnym. Ale może być też jeszcze inaczej, a mianowicie jeden uczestnik może występować w dwóch lub więcej rolach procesowych, np.: wierzyciela i wnioskodawcy żądającego wyłączenia z masy upadłości. Wyjątkowo może powstać kwestia współuczestnictwa (po stronie wierzycieli, którym przysługuje jedna wierzytelność, a „po stronie" upadłego – jeżeli w postępowaniu tym biorą udział współspadkobiercy upadłego).

Z całości przeprowadzonych rozważań wynika ponadto, że zarówno w pierwszym, jak i w drugim stadium postępowania upadłościowego przeprowadzić można podział na uczestników obligatoryjnych i fakultatywnych.

20. W postępowaniu upadłościowym może wystąpić następstwo procesowe zarówno *inter vivos*, jak i *mortis causa*. Odmiennie niż w procesie cywilnym w żadnym jednak wypadku nie jest to następstwo związane z zawieszeniem postępowania, co wynika z wyłączenia przez ustawodawcę stosowania w postępowaniu upadłościowym przepisów Kodeksu postępowania cywilnego o zawieszeniu postępowania. Do następstwa może dojść w każdym z dwóch stadiów postępowania upadłościowego. Najistotniejsze z praktycznego punktu widzenia są wypadki następstwa procesowego wierzycieli. Ustawodawca założył – ze względu na potrzebę zachowania sprawności postępowania – że zmiana wierzyciela we właściwym postępowaniu upadłościowym (szczególnie po ustaleniu listy wierzytelności) nie

wymaga stwierdzenia formalnym aktem procesowym. Rozwiązanie to może stwarzać niebezpieczeństwo niedostatecznej ochrony praw wierzycieli będących uczestnikami postępowania, w związku z czym rozważenia wymaga ewentualna potrzeba zmian legislacyjnych w tym zakresie.

21. Uczestnicy postępowania upadłościowego zarówno w pierwszym, jak i w drugim stadium mogą być reprezentowani przez przedstawiciela ustawowego na takich samych zasadach, jak w każdym innym rodzaju postępowania cywilnego. To samo dotyczy reprezentacji przez pełnomocnika procesowego, legitymującego się pełnomocnictwem ogólnym czy pełnomocnictwem udzielonym do danej sprawy upadłościowej, czy wreszcie pełnomocnictwem udzielonym do danej czynności procesowej. Specyfiką prawa postępowania upadłościowego jest regulacja, według której w tych wypadkach, gdy w przepisach Prawa upadłościowego jest mowa o działaniu przez pełnomocnika, za uczestnika postępowania upadłościowego może działać pełnomocnik ustanowiony na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego (a zatem pełnomocnik materialnoprawny), o ile ustawa nie stanowi inaczej. Oznacza to przyjęcie przez ustawodawcę rozwiązania bardziej elastycznego niż w innych rodzajach postępowania cywilnego.

V. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Szczegółowy wykaz opublikowanych prac naukowych oraz informacje o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki zawarte są w osobnym załączniku do wniosku.

W ramach swojej działalności naukowo-badawczej opublikowałem artykuły w ogólnopolskich punktowanych czasopismach, a także artykuły w opracowaniach zbiorowych, rozdziały w monografiach, studia w księgach pamiątkowych, glosy do orzeczeń Sądu Najwyższego.

Działalność tę skoncentrowałem zasadniczo wokół sześciu obszarów badawczych.

Pierwszy podjęty przeze mnie obszar badawczy wiąże się z problematyką środków i sposobów egzekucji w sądowym postępowaniu egzekucyjnym. W tym zakresie przede wszystkim kontynuuję badania nad problematyką nietypowego środka egzekucyjnego w postaci wyjawienia majątku, któremu poświęcona była moja monografia pt. *Wyjawienie*

majątku w postępowaniu egzekucyjnym, Sopot 2001, stanowiąca zmodyfikowaną i uzupełnioną wersję mojej rozprawy doktorskiej, przygotowanej pod kierunkiem prof. dra hab. Kazimierza Lubińskiego, obronionej na Wydziale Prawa i Administracji UMK w Toruniu. Monografia ta była poprzedzona jednym artykułem i jedną glosą dotyczącą tej problematyki. W wyniku kontynuacji tych badań opublikowałem studium dotyczące wyjawienia rzeczy i dokumentu w postępowaniu egzekucyjnym (w: *Studia z prawa publicznego* pod red. K. Lubińskiego, Toruń 2001), w którym to opracowaniu poddałem analizie ten szczególny wypadek wyjawienia majątku z uwzględnieniem przede wszystkim przesłanek tego wyjawienia i obowiązków dłużnika. Kolejną publikacją w ramach tego obszaru badawczego był artykuł pt. *Wyjawienie majątku w świetle znowelizowanych przepisów kodeksu postępowania cywilnego* (Przegląd Prawa Egzekucyjnego 2006 , nr 7-8,) oraz rozdział zatytułowany *Wyjawienie majątku przed komornikiem sądowym* w monografii *Sądowe postępowanie egzekucyjne. Zasadnicze kierunki zmian z 2016 roku*, red. A. Marciniak, Sopot 2017. Problematyki sposobów egzekucji sądowej dotyczył też artykuł poświęcony kwestii niebędącej wcześniej w nauce przedmiotem szerszych badań, a mianowicie egzekucji sądowej z ruchomości o wartości historycznej lub artystycznej, zamieszczony w opracowaniu zbiorowym *Kultura w praktyce. Zagadnienia prawne*, t. 2, red. A.. Jagielska-Burduk, W. Szafrański, Poznań 2013. Celem tego artykułu było przeanalizowanie odrębności egzekucji sądowej skierowanej do tego rodzaju ruchomości. Dwa ostatnie zagadnienia były też przedmiotem moich wystąpień na krajowych konferencjach naukowych. Ponadto jeżeli chodzi o problematykę sposobów egzekucji, jestem autorem dwóch rozdziałów w opracowaniu o charakterze popularyzatorskim pt. *Egzekucja świadczeń pieniężnych w Polsce*, red. K. Lubiński, Sopot 2002, przygotowanym w czterech wersjach językowych. Z problematyką sądowego postępowania egzekucyjnego wiąże się też moje wystąpienie w ramach Ogólnopolskiego Sympozjum Naukowego Ośrodka Badawczego Komorników Sądowych „Analiza i ocena znowelizowanej ustawy o komornikach sądowych i egzekucji" w Wiśle (14-15.05.2008 r.), a mianowicie referat pt. *Powoływanie komorników sądowych*.

Drugi obszar badawczy wiąże się z problematyką postępowania upadłościowego. Do publikacji z tej dziedziny należy artykuł przygotowany w związku z wprowadzeniem do polskiego systemu prawnego nowego odrębnego postepowania upadłościowego, zatytułowany *Postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej* (Przegląd Prawa Egzekucyjnego 2009 , nr 9) . Zagadnieniom

postępowania upadłościowego poświęciłem też *Glosę do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 2 marca 2005 roku III CZP 96/04* (Orzecznictwo Sądów Polskich 2008, nr 3). Ponadto - rozdział w monografii *Zarządzanie nieruchomościami*, red. Z. Bukowski, Warszawa 2013, zatytułowany *Zarząd nieruchomością przez zarządcę przymusowego w postępowaniu w przedmiocie ogłoszenia upadłości*. Potrzeba obszernej analizy tej problematyki wiązała się przede wszystkim z tym, że status wymienionego zarządcy oraz sposób sprawowania przez niego zarządu kształtuje cały szereg regulacji zarówno o charakterze materialnoprawnym, jak i o charakterze procesowym. Z zakresu postępowania upadłościowego wygłosiłem też referaty na krajowych konferencjach naukowych (o sytuacji prawnej małżonka upadłego, o upadłości klubu sportowego, o zaskarżaniu prawomocnych orzeczeń w postępowaniu upadłościowym). W tym obszarze moich badań obecnie - tj. od czasu zaistnienia w polskim systemie prawnym postępowania restrukturyzacyjnego - mieści się też opracowanie z zakresu tego właśnie postępowania pt. *Reprezentowanie wierzyciela na zgromadzeniu wierzycieli przez pełnomocnika w postępowaniu restrukturyzacyjnym*, zamieszczone w: *Ars in vita, ars in iure. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, red. A. Barańska, S. Cieślak, Warszawa 2018. Zwieńczeniem mojego zainteresowania problematyką postępowania upadłościowego jest monografia przedstawiona wyżej jako osiągnięcie naukowe.

Z kolei trzeci mój obszar badawczy wiąże się z badaniami nad wpływem ogłoszenia upadłości na inne rodzaje postępowań sądowych, przede wszystkim na sądowe postępowanie rozpoznawcze w sprawach cywilnych. Potrzeba podjęcia badań w tym zakresie wynikała głównie ze znaczenia tej problematyki w praktyce, tym bardziej, że zagadnienia te były przedmiotem kolejnych nowelizacji w stosunkowo krótkim okresie czasu. Efektem tych zainteresowań naukowych był artykuł pt. *Umorzenie postępowania rozpoznawczego ze względu na ogłoszenie upadłości* (Przegląd Prawa Egzekucyjnego 2010, nr 7), studium pt. *Stosunek postępowania upadłościowego do postępowania klauzulowego* (w: *W poszukiwaniu prawa dobrego i sprawiedliwego. Księga pamiątkowa ku czci Jana Tredera*, red. K. Lubiński, Warszawa 2013), artykuł pt. *Zawieszenie sądowego postępowania rozpoznawczego w sprawach cywilnych i postępowania sądowoadministracyjnego ze względu na ogłoszenie upadłości* (Studia z Zakresu Prawa, Administracji i Zarządzania Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, nr 5), artykuł pt. *Zawieszenie sądowego postępowania rozpoznawczego ze względu na rozstrzygnięcia wydane w postępowaniu upadłościowym i w postępowaniu restrukturyzacyjnym* (Przegląd Sądowy 2016, nr 6). W ramach tego obszaru

badawczego mieści się też studium o charakterze interdyscyplinarnym pt. *Dochodzenie roszczeń majątkowych ze stosunków z zakresu prawa rodzinnego po ogłoszeniu upadłości dłużnika* (w: *Honeste procedere, Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, red. A. Laskowska-Hulisz, J. May, M. Mrówczyński, Warszawa 2017) oraz artykuł o dochodzeniu przez dziecko po ogłoszeniu upadłości dłużnika roszczeń alimentacyjnych i roszczeń z tytułu utraty żywiciela, zamieszczony w opracowaniu zbiorowym pt. *Prawa dziecka – perspektywa prywatnoprawna i społeczna*, red. D. Jaroszewska-Chorąś, A. Kilińska-Pękacz, A. Wedeł-Domaradzka, Gdańsk 2018 (w druku). Temu ostatniemu zagadnieniu poświęciłem ponadto wystąpienie na krajowej konferencji naukowej. Częściowo problematyki wpływu ogłoszenia upadłości na inne rodzaje postępowań dotyczy też artykuł pt. *Legitymacja skargowa w postępowaniu sądowoadministracyjnym wynikająca z ustaw szczególnych* (Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego 2015, nr 6).

Czwarty obszar moich zainteresowań badawczych to zagadnienie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej, stanowiącego sankcję o nietypowym, mieszanym (cywilno-karnym) charakterze, orzekaną wobec osoby fizycznej przez sąd upadłościowy w postępowaniu nieprocesowym. Wynikiem tych badań była pierwsza w nauce polskiej monografia dotycząca tej problematyki, pt. *Postępowanie nieprocesowe w sprawach zakazu prowadzenia działalności gospodarczej*, Warszawa 2012. Zawarte w niej rozważania dotyczą zagadnień istoty i funkcji wymienionego zakazu oraz przesłanek jego orzeczenia, jak również obejmują próbę rozstrzygnięcia wielu kwestii praktycznych z zakresu przebiegu postępowania w sprawach o orzeczenie tej sankcji. Kwestie te wcześniej były przedmiotem jedynie fragmentarycznych wypowiedzi w literaturze. Rozważania odnoszące się do skutków prawnych orzeczonego zakazu mają charakter interdyscyplinarny. Ponadto w monografii tej znajdują się elementy z zakresu tzw. komparatystyki wewnętrznej, a mianowicie uwzględniające rozwiązania dotyczące zakazu prowadzenia działalności gospodarczej zawarte w prawie administracyjnym i w prawie karnym. Problematyki zakazu prowadzenia działalności gospodarczej dotyczą też trzy moje artykuły: *Uczestnicy postępowania w sprawach o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej* (Przegląd Prawa Egzekucyjnego 2009 , nr 12), *Skutki prawne orzeczenia sądu upadłościowego o zakazie prowadzenia działalności gospodarczej* (Przegląd Prawa Egzekucyjnego 2010, nr 10), *Zakaz prowadzenia działalności gospodarczej w świetle nowych regulacji Prawa upadłościowego* (Palestra 2016, nr 7 – 8), a także *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia*

9 października 2015 r. IV CSK 703/14 , opublikowana w Orzecznictwie Sądów Polskich 2016 nr 12.

Piąty obszar moich zainteresowań badawczych wiąże się z problematyką podmiotów prawa materialnego i podmiotów postępowania sądowoadministracyjnego. W ramach tych badań opublikowałem dwa artykuły z zakresu prawa materialnego: *Uwarunkowania prawne tworzenia instytucji kultury oraz stowarzyszeń i fundacji prowadzących działalność kulturalną*, w opracowaniu zbiorowym *Kultura w praktyce. Zagadnienia prawne*, red. A. Jagielska-Burduk, W. Szafrański, Poznań 2012, s. 59 – 83 oraz *Działalność sportowa a działalność gospodarcza w polskim systemie prawa*, w opracowaniu zbiorowym *Problemy kultury fizycznej – aspekty ekonomiczne, prawne, pedagogiczne*, red. M. Tomanek, S. Raniszewski, Bydgoszcz 2015. Drugie z wymienionych zagadnień było też przedmiotem mojego wystąpienia na krajowej konferencji naukowej. Z kolei problematyki podmiotów postępowania sądowoadministracyjnego dotyczył mój artykuł – wyżej już wymieniony – poświęcony analizie legitymacji skargowej w tym postępowaniu wynikającej z ustaw szczególnych. Legitymacji skargowej w postępowaniu sądowoadministracyjnym dotyczyło też moje wystąpienie na krajowej konferencji naukowej.

Z kolei szóstym obszarem moich zainteresowań naukowych jest zagadnienie semantyki języka orzeczeń sądowych. Efektem tych zainteresowań był artykuł pt. *Język prawniczy w orzecznictwie sądowym w sprawach cywilnych*, w opracowaniu zbiorowym *Język – urząd – prawo*, red. M. Czachorowska, Bydgoszcz 2015 i referat na ten temat wygłoszony w ramach krajowej konferencji naukowej w 2014 roku.

Ponadto mam w dorobku naukowym pracę zbiorową, której jestem współredaktorem, w postaci *Honeste procedere, Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, red. A. Laskowska-Hulisz, J. May, M. Mrówczyński, Warszawa 2017.

Oprócz konferencji, na których miałem wystąpienia, brałem udział również w innych konferencjach naukowych oraz w latach 2015 i 2017 - w zjazdach katedr i zakładów postępowania cywilnego.

Za osiągnięcia naukowe Rektor Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy przyznał mi w 2013 roku nagrodę indywidualną III stopnia.

W powiększaniu mojego dorobku naukowego wielce pomocne okazało się moje doświadczenie sędziowskie, ponieważ orzekałem przez wiele lat głównie w sprawach gospodarczych, w tym i upadłościowych.

Z moją działalnością naukowo-badawczą połączona jest działalność dydaktyczna. Do tej pory prowadziłem zajęcia z wielu przedmiotów, m. in. z postępowania cywilnego. Jestem promotorem pomocniczym w jednym przewodzie doktorskim. Dotychczas byłem promotorem ponad stu dwudziestu prac licencjackich i prawie czterdziestu prac magisterskich. W ciągu znaczącego okresu swojej aktywności wykonywałem równolegle pracę dydaktyczną i obowiązki sędziego. Angażuję się w działalność dydaktyczną pozauczelnianą, do której zaliczam wygłoszone wykłady na zaproszenie środowisk prawniczych (w tym radców prawnych, komorników) i studenckich, jak również działalność popularyzatorską w zakresie nauki prawa (wykłady w ramach festiwali nauki). Do działalności popularyzatorskiej zaliczam też udział w przygotowaniu wyżej wymienionego opracowania pt. *Egzekucja świadczeń pieniężnych w Polsce*.

W latach 2014 – 2017 byłem kierownikiem Studiów Podyplomowych Prawa Zamówień Publicznych na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. W szerokim zakresie jestem zaangażowany w działalność organizacyjną na tej Uczelni jako członek różnych komisji uczelnianych i wydziałowych oraz zespołów opracowujących programy kształcenia.